

Twintig jaar na 'Sekse en oorlog' pakt het Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis voor de tweede keer dit thema op met 'Under fire: Women and World War II' (vrouwen onder vuur in WOII). Met vrouwen die méér deden dan traditioneel moeders en zorgen voor: ze namen het lot in eigen hand. Soms met bittere gevolgen, soms plukten ze de vruchten. Twee artikelen zoemen in op zussen: Freddie en Truus Oversteegen uit Haarlem en het Duitse duo Luise en Tini von Benda.

Verraders executeren

Mannenwerk

Antropoloog Ellis Jonker heeft een voorliefde voor levensverhalen van mensen uit minderheidsgroeperingen. De zusjes Freddie (14) en Truus Oversteegen (16) behoorden tot de zeer weinige (jonge) vrouwen die tijdens de Tweede Wereldoorlog in het verzet ook gruwelijk 'männerwerk' deden. Ze executerden mensen die als verraders waren aangemerkt. De wat oudere Hannie Schaft werd het bekendste lid van hun verzetsgroep, Truus de bekendste van de zussen.

Ton de Lange
t.de.lange@hollandmediacombinatie.nl

Haar moeder had niet alleen een groot hart, ze was ook communist in hart en ziel, nota bene jarig op de Dag van de Russische Revolutie (7 november). Haar vader was anarchist. „Hij dronk niet, rookte niet, vloekte niet, stal niet én werkte niet voor 'het kapitaal.'” Met haar twee jaar oudere zus Truus was Freddie Dekker-Oversteegen (89) uit Driehuis vanaf eind 1940 actief in de Haarlemse Verzetsgroep. Ook wel de Raad van Verzet die na twee jaar versterking kreeg van Hannie Schaft, later internationaal bekend geworden als 'het meisje met het rode haar'. Freddie was meteen tienermeisje af. „Ik weet nog dat we op de fiets gingen, met flesjes stijfjes in de jaszak, om pamfletten van de communistische partij te plakken over die van de nazis. Waar iedereen bijstond.”

Na schietles in het Haarlemse bos – 'zet neer geweer, richten!', ze hoort het nog – zouden ze ook mensen doodschieten. „Alléén verraders, die soms hele gezinnen door de Duitsers lieten oppakken.” Toen de oorlog was afgelopen, kon Freddie drie maanden bijkomen in Paleis 't Loo, op uitnodiging van koningin Wilhelmina. Later werd ze echter ook bedreigd. Toen ze kroongetuige was in de zogeheten

Freddie's identiteitskaart, als lid van de Politieke Opsporingsdienst in 1945.

Velser Affaire 'hebben ze geprobeerd me dood te rijden'. „Je raakt er nooit van los, ik heb het aanvaard zoals het is.” Toch moet ze zichzelf sussen, als ze in bed ligt: 'Ga slapen, ogen dicht, het is over'.

Oorlogskruis

Erkenning voor het verzetswerk bleef gelukkig niet achterwege. Dit jaar was wat dat betreft zelfs exceptioneel. De zussen werden in Den Haag door premier Rutte onderscheiden met het Mobilisatie-Oorlogskruis ('Den Vaderlant ghetrouwe'). In Haarlem werden twee straten naar hen vernoemd. „In de straat van Truus staan koop-

woningen, in 'mijn' straat staan huurhuizen”, lacht ze. Ondanks acht bypasses en vier dotterbeurten is bij Freddie het vuur niet bepaald gedooft. Ze sport twee keer in de week en gelooft heilig in 'het echte socialisme'. „Er is genoeg geld in de wereld. Als je dat eerlijk verdeelt, hoeft er geen armoede te zijn. Rechts en links moeten samenwerken om een einde te maken aan het pure kapitalisme.”

Weg met de graaiers. „Wie hard werkt, hoort beter beloofd te worden. Revolutie hoeft niet voor mij, maar ik vind het wél tijd voor een omwenteling naar links.”

'Partizanenzussen': Freddie (l) en Truus in 1982.

FOTO'S PRIVÉBEZIT

Portret Hannie Schaft naast strijdlid, in Freddie's boekemplaar uit 1946 van 'En het staal werd gehard' van Nikolai Ostrovsky.

Exceptioneel jaar voor twee zussen in het verzet

In het Engels

De Vereniging voor Genderschiedenis (VVG) begon in 1990 als Vereniging voor Vrouwengeschiedenis. Naast driemaal per jaar het blad 'Historica' geeft de VVG ook het Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis uit. Dat verschijnt nu voor de tweede keer in het Engels en wordt morgen officieel gepresenteerd in het Niod-gebouw aan Herengracht 380 in Amsterdam. Met de keuze voor het Engels hopen de redactie en Uitgeverij Verloren (Hilversum) onder meer een groter lezerspubliek te bereiken.

'Under fire: Women and World War II', 192 pagina's, geïllustreerd, ISBN 978.90.8704.475.6, prijs 20 euro. www.genderschiedenis.nl en www.verloren.nl

Gevoelig onderzoek van eigen familie

De Haarlemse historicus Bas von Benda-Beckmann (38) werkt onder meer bij het Niod, het instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies in Amsterdam. Zijn tweede boek baarde dit jaar opzien: 'De Velser affaire' werd genomineerd voor de Libris Geschiedenis Prijs.

In het Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis publiceert hij voor het eerst over de gevoelige en rijk gedocumenteerde oorlogsgeschiedenis van zijn eigen familie. Oudtante Luise von Benda koos duidelijk voor het nazisme, maar zus Helene ('Tini') juist niet. Het onderzoek moet uiteindelijk leiden tot een boek, zijn artikel in genoemd jaarboek is daartoe de eerste aanzet.

Helene 'Tini' von Benda (25) op onbekende locatie.

Oudtante overtuigd aanhangster van nazisme

Het verhaal van Luise Jodl-von Benda (1905-1998) intrigeert Bas von Benda-Beckmann al jaren. „Een wat gekke ouwe tante die wel lief was voor ons. Maar vanaf mijn 13e werd het toch iets anders toen een andere tante, die op mij en broertje paste, vertelde dat Luise in de oorlog getrouwd was geweest met Alfred Jodl, een generaal van Hitler.”

Luise stond haar man actief bij tijdens het beroemde Neurenbergproces. Jodl kreeg in 1946 de doodstraf, daarna volhardde Luise in haar pogingen om haar nazi-echtgenoot te rehabiliteren. „Mijn familie praat veel over de oorlog, nog steeds. Herinneringen, hoe ze doorwerken in een familie: fascinerend is het.” De familie is ook van documenteren. „Brieven, dagboeken, autobiografieën, allerlei correspondentie.”

Nazistisch

Het echte onderzoek naar zijn zo uiteenlopende oudtantes Luise en Tini Klein-von Benda (1910-1990) moet nog beginnen, maar 'de grote lijnen' heeft Bas al.

„Luise was overtuigd aanhangster van het nazisme, en hoe gaan naasten om met dit verleden? Veelzeggend is dan dat de een zegt 'zo nazistisch was ze niet' en de ander 'nou, zo ónnazistisch was ze nu ook weer niet.'” In 1998 gaf Luise al haar brieven en boeken aan Bas. „Goed dat je geschiedenis gaat

studen', zei ze. Ze schrijft onder meer dat men goed moet beseffen hoe weinig Duitse officieren – ook generaals – wisten wat er in Auschwitz gebeurde. Jodl wist overigens wel degelijk van de Holocaust. Kan zijn dat Luise hem als het ware in bescherming nam, ook bij haar denk ik dat ze het vooral niet heeft willen weten.”

Waarheid

„De geruchten gingen natuurlijk wél. Tja, wat konden mensen weten, wat hebben mensen gehoord? De waarheid is soms moeilijk te achterhalen, mede door het mechanisme van zelfbescherming, verontschuldigingstrategie, een mate van loyaliteit of vergoelijking.”

Tini von Benda zegde na zes jaar, in 1938, haar partijlidmaatschap van de NSDAP op. Ze meende dat Hitler 'met onze levens speelt' door aan te sturen op een oorlog die hij niet kon winnen. In tegenstelling tot Luise schaamde zij zich dat ze ooit het nazisme had gesteund en de ogen had gesloten voor alle misdaden.

Toch voelde Tini, die een relatie kreeg met een half-Joodse man, zich geen slachtoffer. „Ondanks hun verschillen bleven de twee opmerkelijk loyaal en meelevend Tini opzichte van elkaar. Tini schrijft dat toen ze uit de NSDAP wilde stappen - wat niet zonder gevaar was - Luise in een brief aan de partij duidelijk maakte dat haar

zus een fout had gemaakt en of het verzoek kon worden teruggetrokken. Ik weet niet of het waar is, maar misschien zegt het ook iets over de manier waarop het naziverleden. Dit soort verhalen biedt ook de mogelijkheid om elkaars verschillende ervaringen te verwerken zonder ruzie te krijgen.”

Bas von Benda-Beckmann vindt het 'buitengewoon boeiend' om te analyseren waar hij zelf staat in de familiegeschiedenis, als telg opgegroeid in Nederland met een 'besmet' Duits verleden. „Ik voel mij als historicus overigens genoeg gerijpt om kritisch afstand te kunnen nemen. En het helpt dat ik derde generatie ben.”

Luise von Benda (34) in het hoofdkantoor van het Duitse leger (1939-1940). FOTO'S PRIVÉCOLLECTIE